

MUSA YAKUB ŞİİRLERİNDE TOPRAĞIN KİMLİKSEL DÖNÜŞÜMÜ: VATAN¹

Mutlu DEVECİ²

Ahmet KILINÇ³

ÖZET

Vatan, değerlerle bir bütünlük oluşturan, toprağın ve insanın kaynaşırken kendini yeniden tanımladığı ve asıl anlamını kazandığı yerdir. Toprak, her türlü değişim ve dönüşümün sihirli gücünü uhdesinde barındıran üretken bir öz'e sahiptir. Üretken bir varlık olan toprağın kimliksel değişim ve dönüşüm yaşayarak vatan olma niteliği kazanması, uzun ve birikimli bir süreç sonucunda gerçekleşir. Bu süreç; içinde özgürlük, ideoloji, savunma, barınma, inşa etme gibi birçok bütünlüleyici unsurla desteklenir. Kendisinden önce şekillenmiş bir değerler dizgesinin içine doğan insan, ismini ve kimliğini var olduğu vatanla alır. Kişinin kimlik kazanmasında ve aidiyet hissi yaşamasında en önemli paya sahip olan vatan, bu bakımlardan bütün kolektif bilinç unsurlarını içinde barındırır. Azerbaycanlı şair Musa Yakub, toprağın vatan niteliği kazanmasından ön plana çıkan bileşenleri ve sevgisini coşkun bir lirizmle ifade eder. Vatan sevgisini edebî ortama taşıyan Musa Yakub, bir anlamda bu sevginin mevcut ve gelecek nesillere aktarımını üstlenen sözcü konumundadır. Vatani kendi gönlünde ve ruhunda içselleştiren şair için, önemli olan vatan mefkûresidir. Yakub, vatanla kaderi bağdaştırarak manevi bir zemin oluşturur; vatana, toprağa ve bayrağa olan sevgisini şiirlerine taşıırken edebiyatın söylem gücünü etkili biçimde kullanmaya çalışır.

Anahtar Kelimeler: Vatan, toprak, kimliksel dönüşüm, Musa Yakub

THE IDENTIAL TRANSFORMATION OF LAND IN MUSA YAKUB POEMS: HOMELAND

ABSTRACT

Homeland forms an integrity with values and redefines itself as the people merge with the land and gains its original meaning. Land has a productive core that embodies the magical power of all kinds of change and transformation. Land, which is a productive asset, becomes a homeland by experiencing identity change and transformation, and this happens as a result of a long and cumulative process. This process is supported by many complementary elements such as freedom, ideology, defense, shelter, building. Man takes his name and identity with his homeland, which was born into a system of values shaped before him. The country, which has the most important share in gaining identity and feeling of belonging, contains all collective consciousness elements in this regard. Azerbaijani poet Musa Yakub expresses the components and love that come out as the land has become a homeland with an enthusiastic lyricism. Musa Yakub, who lives his love of his homeland in a literary environment, is the spokesperson who undertakes the transfer of this love to the present and future generations. For the poet who internalizes the country in his own heart and soul, the important thing is the concept of homeland. Yakub creates a spiritual ground by harmonizing fate with the homeland; and tries to use the discourse power of literature effectively while he carries his love for homeland, land and flag to his poems.

Keywords: Homeland, land, identity transformation, Musa Yakub

¹ Çalışma, Musa Yakub Hayat - Şiirleri adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mdeveci@firat.edu.tr

³ Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi, kilinc.ahmet2387@gmail.com

GİRİŞ

Azerbaycan edebiyatının çağdaş şairlerinden Musa Yakub, 16 Mayıs 1937’de Azerbaycan’ın Ismayılı kasabasının Buynuz köyünde doğar. İlkokulu köyünde okuyan Yakub, genç yaşta babasını kaybedince annesi ve üç kardeşiyle birlikte hayatın ağır yükünü taşımak zorunda kalır. Babanın koruyucu ve kuşatıcı gölgesini yitirdiği için genç yaşta olgunlaşan şair, çok yönlü bir ruh dünyası kurarak şiirlerinin temel yapısını oluşturur. Nitekim bu dönemde, “Atamın Hatırasına” ve “Atam Atam” şiirlerini kaleme alır. Ailesine bakmak zorunda olan Yakub, 1950’li yıllara kadar kolhozda çalışır. Şair, o yıllarda yaşadıklarını “Zulmün Nağlı” isimli şiirinde ve “İndi Desem Nağıldır” adlı poemasında anlatır. Şiir merakı Topçu Mektebi’nde iken başlayan Yakub, bu dönemde “Koroğlu”, “Moskova”, “Bakı” isimli şiirlerini kaleme alır. Bu şiirler Yakub’un ilk denemeleri olduğu için, edebî açıdan zayıf bir nitelik taşır. Duygularını etkin bir lirizmle aktaran şairin, ruh dünyasını oluşturan ve şairlik yönünü geliştiren sebeplerin başında, yaşadığı duygusal durumlar gelir. Fiziksel/ruhsal olarak bütünleştiği ortam ve Samed Vurgun başta olmak üzere çeşitli şairlerden etkilenmesi, onun farklı ve çok yönlü bir şair olmasını sağlar.

Musa Yakub, çok yönlü bir algı dünyasında farklı konularda şiirler yazabilen, aynı zamanda bireysel ve toplumsal duyarlılığı ile ön plana çıkan bir şairdir. Eserlerindeki konu çeşitliliği, yaşadığı farklı ortamların ve duyguların birer yansımasıdır. Duygularını yoğun yaşayan şair, daha çok vatan, bayrak, doğa, aşk, ölüm, özgürlük gibi bireysel ve sosyal konuları işler. Musa Yakub, Azerbaycan’da halk ozanı ve tabiat şairi olarak güçlü şiirler yazmasına rağmen, asıl şairlik kudretini vatan temalı şiirlerinde gösterir. Fiziksel ve ruhsal bir esaret yaşayan şair, bu durumların verdiği bilinçle özgürlük ve vatan kavramlarını şiirlerinde eşdeğer bir temel üzerine şekillendirir.

Vatan, toplumsallığın sunduğu değerlerle kimlik kazanan ve öğelerini bu değerlerin taşıyıcısı/koruyucusu olarak barındıran bir var oluş mekânıdır. Bu bakımdan insanın “doğum yeri” olarak nitelediği ilk mekânının “anne karnı” olması önemli ve anlamlıdır. Daha sonra yaşadığı evi, şehri ve ülkesiyle bir aidiyet bağı oluşturması kişiye bir kimlik kazandırarak onu özel kılar. Fiziksel anlamda, üzerinde var olunan ve yaşanan topraklar bütünü olarak ifade edilen vatan, düşünsel olarak ise bir mefkûre, hedef ve ülkü bütünlüğüdür.

Vatan, milli duyguları taşıyan her insan için önemli ve değerlidir. Bu bilinçle asıl olan, toprağın kimlik kazanarak vatan niteliği kazanmasını ve devamlılığını sağlamaktır. Azeri şair Musa Yakub, vatan sevgisi konusundaki hassasiyetini ve özel duygularını şiirleri aracılığıyla dile getirir. Coşkun bir ruhla şiirlerini oluşturan şair, duygu ve düşüncelerini özenli bir üslupla adeta kelimelere ruh katarak ifade eder. Şair, her fırsatta vatanın değerinin bilinmesi gerektiğini ifade ederek aidiyet bağını sürekli canlı tutar. Vatani yüceltme arzusu için çabalayan Musa Yakub, eserleri aracılığıyla insanlara bu konudaki düşüncelerini aktarmaya çalışır.

Toprağın Kimlikel Dönüşümü: Vatan

Toprak ve vatan, birbiriyle özdeşleşen ve yüklenilen anlama göre değer kazanan varoluş mekânlarıdır. Toprağın vatana dönüşmesini sağlayan en önemli unsur, milli bilinç ve ruhtur. Birçok bileşeni kendinde toplayan vatan; dili,

dini, ırkı ve bayrağı bir ve tek olan insanların yaşadığı toprak bütünüdür. Vatani oluşturan temel unsurların yanı sıra tarihsel ve kültürel yapı birlikteliği olan insanların bakış açısı vatana asıl anlamını verir.

Varoluşu gerçekleştirme mekânı olarak vatan, sınırları ve değerleriyle bir bütündür. Bu sınırlar içerisinde millet olma duygusu kazanan insan, varoluş mücadelesini vererek kendilik değerlerini kazanır. “Millet, ortak tarihi geçmiş olan insan topluluğunun belli bir mekânda sahip olduğu hususiyetlerin akli ve iradi olarak değerlendirmesi sonucu organize hale gelmiş hüviyet ile karşımıza çıkar” (Aktaş 1996:171). İnsan topluluklarının millet, toprağın ise vatan olabilmesi için gerekli hassasiyetlerin ve değerlerin olması gerekir. Bu bakımdan vatani içselleştiren ve ona değer katan dinamikler, öncelikle insanın kendiliği ve var oluş gerçeğidir.

Azerbaycan’ın Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrılması, millet üzerinde tarihsel, sosyal ve kültürel açıdan çeşitli farklılıklar oluşturarak kalıcı etkiler bırakır. Toplumun içinde bulunduğu sosyal ve siyasal bunalımlar, yazarlar ve şairler tarafından sürekli işlenen konular içerisinde yer alır. Bu duruma bağlı olarak şiirlerde yer alan şehirler, dağlar ve nehirler ayrılığı, hüznü ve özlemi anlatmak için birer sembol niteliği taşır. Yaşadığı coğrafyanın bir üyesi ve milletin bir ferdi olan Musa Yakub, vatan özleminin yanı sıra çektiği acı ve sıkıntıları şiirlerinde betimleyerek içli bir söyleyişle dile getirir. Kendi varlığını toprağa bağlayan şair için asıl amaç, vatan kavramı üzerinden birliğin sağlanması arzusudur. Bu duygu ve inançla düşüncelerini dizelere dökerek şimdi ve geleceğe anlam katar.

Torpag mügeddesdir,

Torpag mügeddes,

Gerek yâdımızdan çıhmasın bu ders

O, ürek kimidir- satıla bilmez,

Vetendi,

Atadı,

Anadı torpag (s.103)

Şairin “Torpag” adlı şiirinde yer alan “Vetendi, Atadı, Anadı torpag” şeklindeki söylemi içsel bir lirizmin yansımasıdır. Şair, öncelikle toprağa bir ruh katar, onu yüceltir ve kişinin yaşama zeminindeki gücünü ön plana çıkarır. Aynı inanç ve düşüncelerle toprağı ana ve ata ile özdeşleştirip toplumsal bilinçdışı unsurlarına, kişilerarası ortak duygu durumlarına göndermede bulunur.

Yakub, vatan sevgisini ötelere taşıyıp tarihsel bir bütünlük içerisinde ele alır. “Gerek yâdımızdan çıhmasın bu ders” diyerek bu inanç ve anlayışın sürekli zihinlerde tutularak gelecek nesillere taşınması gerektiği inancındadır. Çünkü “millet dünü/bugünü olan ve yarını olacak bir topluluktur. Bu nedenle tarihi miras çerçevesinde kendisini her an yeniden inşa etmelidir” (Oruç 2016: 2059). Böylece vatanın kutsal bir varlık olduğu bilinciyle üzerinde var ettiği milletin ortak hafızasında yer edinir. Toprağın vatan bağlamında leitmotivleştiği şiirde şair, milleti var eden

değerleri düşünsel bağlamda söyleme dönüştürerek “ürek kimidir- satılabilmaz” ifadesiyle toprağı yüreğe benzetip somutlaştırır. Bu düşünceyle bütünleşen insan için yürek ne kadar önemli ise millet için de vatan o kadar değerli ve anlamlıdır.

Odur ilk mayası yohun, varın da,

Soyumaz nefesi gışın garında.

Yerden ulduzlarla uçanların da

Ümidi torpagdır, ganadı torpag (s.103)

Şair yine “Torpag” şiirinde toprağın kutsanma ve vatanın temeli olma sürecini çeşitli betimlemelerle dile getirir. “Odur ilk mayası yohun, varın da” şeklindeki söyleminde toprağın “maya” gibi dönüştürücü ve değıştirici etkisinin yanı sıra oluşturucu yapısını vurgular. Topraktaki bu gizli gücün varlığını önceleyen şair, vatan mefkûresini fiziksel ve düşünsel sınırların ötesine taşıyarak “Yerden ulduzlarla uçanların da Ümidi torpagdır, ganadı torpag” şeklinde bir söylemle yüceliğın topraktan başladığını imler. Vatan, üzerinde barındırıp var ettiğı canlı ve cansız bütün varlıkları koruyucu ve kuşatıcı özelliğıyle muhafaza eder.

Bir ovuc torpag da vetendir, ne gem

Men ki bu torpağı bele görürem (s. 831)

Şairin Nane Yarpağı kitabındaki “Torpağa Sitayiş Silsilesinde” adlı şiirinde vatan algısını kuşatıcı bir etkiyle aktarır. Ona göre kimlik kazanan toprağın zerresinden en büyük parçasına kadar her şey vatandır. “Musa Yagub için toprağın zerreciyi de Vetendir. Hem de onun için –dağ eteyinde yuvasını gurubdur. Ve bu yuvası dünya ile tendir. Bir ovuc torpagdır. Ata yurdu, bir gardaşı da Vetendir” (Eminov 2010:52) ifadeleri, şiirlerinde yer verdiğı düşüncelerin göstergesidir. Toprağının kutsiyetini önemseyen şairin bir avuç toprağı vatan olarak algılayışı anlamlıdır. Vatan mefhumunu tekilden çoğula, özelden genele, yerelden evrensele taşıyan bir düşünceyle kapsamlı bir algı yaratır.

İnsanlar, yaşadığı toprakla bütünleşip neslini devam ettirmeyi amaçlar. Böylece bireyden topluma, halktan milletleşmeye doğru bir var oluş dizgesi meydana getirir. İnsana aidiyet hissi kazandıran kutsanmış mekân, bir milletin varoluşunun en önemli göstergesidir. Bu bakımdan tarihi ve sosyal bir varlık olan insan, geçmişini sürekli bir mekân içerisinde anımsayarak kendi(liğı)ni oluşturur. Bu açıdan “kozmiç âlem içinde milli bir mekân” (Çetışli 2004: 224) olan vatan, insanın değerlerini oluşturan ve yaşatan en kutsal varlıktır.

Bireyin ve toplumun kendilik değerleri, milli bilincin ve hassasiyetin oluşması için önemlidir. Bu değerlerin özgürlük ile oluşacağını bilen insan, özgürlüğünü hissettiğı zaman ve mekânda bütün değerlerini, kutsallarını ve inançlarını yaşar. Toplumun ortak paydası olan milli tarih, milli kültür gibi var edici değerler milletin “kültürel bellek(i)” (Korkmaz 2008: 70) özgürlüğüne bağılı olarak oluşur ve gelişir. Bu bakımdan milli bir mekân olarak vatan, kendilik değerlerini ortaya çıkaran özgür bireyin ve toplumun kutsalıdır.

Vatanın kutsiyetini ve önemini öncelikle varlık - yokluk ikileminde anlamak gerekir. Kutsal değerler, özdeşleştiği vatanın ruhunu barındırır ve toprağın duygusuyla yoğrulur. Bu ruh ve duygunun yitimi, milli ve manevi değerlerin yozlaşmasına sebep olarak insanı ve toplumu sıradanlaştırır. Kendini var eden değerlerden uzaklaşarak vatanın kuşatıcılığından uzaklaşan millet, kimliksiz ve kişiliksiz yaşamaya mahkûm olur. Vatan olma durumundan uzaklaşmanın ayırdına varan insan, maruz kalacağı olumsuz tecrübelerle toprağın değerini kavrar.

Sıradan bir varlık olan toprağın kutsal bir değer olarak nitelik kazanması öncelikle onun doğurgan ve var edici bir tinselliğe sahip olmasından kaynaklanır. Bu yönüyle insanların toprağa verdiği manevi değer toprağın vatanlaşmasını sağlar. Ananın/atanın fiziksel ve ruhsal bağlamda vatani temsil etmesi, bağlılık ve aidiyet hissi oluşturmasından kaynaklanır.

Musa Yakub, şiirlerinde vatanın kutsal bir varlık olduğunu vurgularken toplumsal bilincin kaynak noktasını işaret eder. Vatanın kutsiyeti, ona yüklenen manevi değerlerin yüceliğiyle anlam bulur. Toprak ile vatani eşdeğer tutan şair için toprak, hem tabiatın bir parçası hem de vatanın kendisidir. Her iki durumda da şair, toprağın insan için gerekli olduğunu vurgulayarak onun vazgeçilmezliğini anlatır. Şair, biraz da coğrafyasının çocuğudur. Çünkü "coğrafya uzuvlaşan bir varlık alanıdır" (Özcan 2011: 194). Vatani varoluşun temel sebebi olarak gören şair, milletin yaşadığı toprak üzerinde bir dönem işgal ve kaos ortamı altında olmanın üzüntüsünü yüreğinde hisseder. Baskı, zulüm, esaret, acı ve özlem gibi duyguları yaşayan şair, vatanın ve vatansızlığın ne olduğunu gerçek anlamda bilen, hisseden ve bu minvalde yaşayan biridir. Dönemin şartları itibari ile yaşanan düzensizlik ve belirsizlik ortamı, insanlarda psikolojik bunalımlar yaratır. Dolayısıyla vatanın değerli bir varlık olduğu bu duyguları yaşayanlar tarafından daha iyi anlaşılır.

Kendi varlığını toprağa bağlayan insanlar için asıl amaç, yaşadığı toprakları üzerine inşa ettiği değerler düzlemini korumak ve sürekliliğini sağlamaktır. İnsanlar, bu sayede bir millet kimliği kazanarak yığın olmaktan kurtulur. Bu anlayışla toprak, halkın milletleşmesini sağlayan önemli bir varlık olarak var edici değerler bütünü temsil eder.

Şum yeri gariş-gariş

Taleyn yazılmamış

Mezarın gazılmamış

Torpagdan Vetan olmaz

Senindirse dağ-dere

Gerek mal dövlet göre

Ele bele boş yere

Yaylagdan Vetem olmaz

Sel yonan hamar daşın

Devilse divar daşın

Olmasa mezar daşın

Çaylagdan Vetem olmaz” (s.909)

Nane Yarpağı kitabında yer alan “Olmaz” şiirinde şair, toprağın vatan olmasının şartları nelerdir gibi sorulara cevap arar. Şaire göre; toprağın vatan mahiyeti kazanması esas olmalıdır. Çünkü “vatani kutsal kılan insanın varoluş şartlarıdır” (Deveci 2000: 58). Manevi değerleri taşımayan ve insana kendilik değerlerini kazandırmayan toprak, vatan olarak kabul edilmez. Oluşturucu ve dönüştürücü özelliğiyle toprak; şehit, kan, gözyaşı, gibi değerlerin varlığıyla vatanlaşır. Şairin “Taleyin yazılmamış /Mezarın gazılmamış/Torpagdan Vetem olmaz/ Olmasa mezar daşın /Çaylagdan vetem olmaz” dizeleri toprağın vatan kimliği kazanması için gereken şartları belirtir. Eğer bir toprakta mezar ve mezar taşı yoksa orası vatan olmaz. Çünkü mezar, üzerinde yaşattığı insanın tarihselliğini ifade ederek geçmişin izlerini taşır. Şehit mezarları vatanın gerçek sahipleri iken mezar taşları da sahiplik belgeleridir. Şaire göre vatana sahip olmak kader inancıyla bağdaşır. Çünkü bir insanın “doğum yeri” kendi tercihinin dışındadır.

Yarpag olub torpağına tökülsem,

Torpag olub sellerinle sökülsem,

Sel- sel olub deryalara tökülsem,

Doymaz gözüm, doymaz yine bu elden

Sahil olub dalğalarla ovulsam,

Dalğa olub küleklele govulsam

Külek olub semalara sovrulsam

Doymaz gözüm, doymaz yine bu elden (s. 110)

Menim Kâinatım adlı kitabında yer alan “Aşıgsayağı” şiirinde milli duyguların lirizmüne tanıklık edilen dizelerde şair, benliğini toprakla bütünleştirmenin yanı sıra, doğduğu yerlerin de öz değerlerini temsil etmesi bakımından önemine dikkat çeker. İnsan ile doğa arasındaki ilişkiye dikkat çeken şair, kendini doğayla ifade eder. Var olduğu topraklardan ayrı yaşayamayan Yakub, vatan ile bütünleşme ve özdeşleşme arzusunu her zaman canlı tutar. Her

bakımdan onun havasına, suyuna, toprağına özlem duyar. “Doymaz gözüm, doymaz yine bu elden” dizesinde vatana olan sevgisini ve doyumsuzluğunu ifade eden Musa Yakub, bütün olumsuzluklara rağmen öz yurdundan ayrılmayı düşünmez. Bu sevgi, özlem ile birleşince “aşk” a dönüşür. Bu aşkı her zaman yüreğinde yaşayan şair için vatan artık bir sevgilidir.

Dedin ki,
Vetenin derdi var büyük,
Amma sel gücü var,
Elin kininde,
Ya gerek mehv olag,
Ya da ömürlük (s.119)

Menim Kâinatım kitabında “Şandor Petefinin Heykeli Önünde” adlı şiiri Azerbaycan’ın kötü günlerine tanıklık etmesine rağmen şair, asla umutsuzluğa düşmez. Kurtuluşun da yok oluşun da kendi ellerinde olduğunu düşünerek milleti bilinçlendirmeye çalışır. Türk milletinin genetik yapısında var olan esaret kabul etmez tavrı ve özgürlüğe olan bağlılığı farklı söylemlerle ifade edilse de aynı duyguları yansıtır. Anadolu’daki milli mücadelenin parolası olan “Ya istiklal ya ölüm!” mefkûresine benzer bir duygu yoğunluğu içerisinde olan şair, “Ya gerek mehv olag/ Ya da ömürlük” diyerek aynı hisleri duyumsadığını gösterir. Türk milletinin varoluş parolası olan bu ifadeler, farklı coğrafyalarda dile getirilse dahi yüksek değerlerin ifadesi olarak aynı duyguyu, coşkuyu ve düşünceyi belirtir.

Türk milletine ait özelliklerin sürekli vurgulandığı dizelerde vatan, insanı var eden diğer bütün değerlerin lokomotifidir. Millet, bütün değerleriyle ve inançlarıyla bir bütün olarak yaşarken vatani olmayanların ise yaşamına anlam katacak başka bir değeri yoktur.

Biz veten viranesi
edl ile azad isterik
Sevmerik geydi esaret
Helgi azad isterik (s.728)

“Mehammed Hadinin Şer Bazarı” şiirinde özgürlük düşüncesini mısralarında vurgulamaya devam eden şair, “Sevmerik geydi esaret” dizesiyle esareti kendisine ve milletine yakıştıramaz. Milletin özgür olma isteği “Helgi azad isterik” dizesiyle vurgulanır. Milletin yaşadığı esaret karşısında özgürlük, büyük bir amaç, istek ve özleme dönüşür. Şairin özgürlük isteği vatanın ve milletin geleceği için öncelikli şarttır. Türk milletinin karakteristik özelliklerini ifade eden mısralarda özgürlük ve adalet öncelikli değerler olarak her zaman var olur.

Bu torpağa tökdün ganımı nahag,
Bir damla ganımdan. min ürek, min el
Min dodag, min ayag. Min göz galhacag
Min gezab, min seda min söz galhacag
Nahag bu torpağa tökdün ganımı...
Meğlubsan...
Bu torpag şehid ganından
Neçe can bitirib bir cana min can (s.293)

“Yahşi ki sen varsan...” şiirinde “Şehit” ve “kan” gibi vatana kutsiyet katan başat değerlerin yer aldığı dizelerde Türk-İslam sentezine vurgu yapılarak vatanın kutsal bir varlık olduğu yinelenir. Vatan uğruna canını feda eden insanların varlığını “Bu torpag şehid ganından” dizesiyle vurgulayan şair, toprağa kan dökmek ve can yitirmek sözleri ile de toprağın yüce değerler bütününe temsil ettiğini dile getirir. Şair, toprağın kimlik kazanmasına vurgu yaparak kanın döküldüğü yerin vatan (milli mekân) olduğuna dikkat çeker. Bu inançla vatan, uğruna ölünecek bir varlık olduğu için, milli ve manevi değerler bütünü üzerine kurulur.

Çiçeyi saralıb,
Yarpağı solsa,
Guru torpağından
Alag etrini
Gurbetde vetençin
Yanar kim olsa,
Vetenin vetende
Bilek gedrini (s.139)

“Çiçeyi Saralıb” şiirinde şair için vatan sevgisiyle beraber vatana duyulan hasret de önemlidir. Hasret, bir sevgi yansıması olarak arzulanan varlığa fiziksel bir uzaklık belirtirken düşünsel ve duygusal bir yakınlık ifadesidir. Sevgiyi “aşk”a dönüştüren bu duygu, varlığın değerini artırma ve anlama bakımından olumlu bir etki yaratır. Hasret ve ayrılık, vatanından uzak yaşayan insanı duygusal yıkıma uğratarak derinden etkiler. Bu açıdan vatan sevgisini ve kıymetini, vatana sahipken anlamak ve yaşamak önemlidir. “Gurbetde vetençin/Yanar kim olsa/Vetenin vetende/ Bilek gedrini” dizeleriyle aşka dönüşen sevgi, vatanın kıymetini ve yüceliğini artırırken bu duygunun zamansal ve mekânsal önemine dikkat çekilmektedir.

Şair, kuru bir toprağı bile vatan olarak algılayıp maddi değerler uğruna ondan vazgeçmeyi asla kabul etmez. Bir insan, kendini var eden varlıkların çeşitli genetik özelliklerini taşıdığı gibi millet de geçmişinin ve neslinin aktarımını vatan ile bütünleştirerek taşır. Bu yönüyle bir milletin varoluşunu ve sürekliliğini sağlayan değerler dizgesini temsil eden en önemli varlık olur.

Vetendir yurd yeri, ocag yeriyle

Ruzidir şum yeri, otlag yeriyle

Düş rüzi dalınca köç elden-ele

Torpag çoh tapılar. Vetten tapılmaz” (s. 830)

“Torpağa Sitayış Silsilesinde” şiirinde şaire göre maddi anlamdaki toprak ile vatan arasında fark vardır. Toprağı vatan yapan manevi değerlerin bütünlüğü olmayınca toprak vatanlaşmaz. Şair, “Torpag çoh tapılar/ Vetten tapılmaz” dizelerinde maddi anlamdaki toprak ile vatan toprağı arasındaki farka dikkat çekerek aidiyet hissinin oluşumuna ve önemine vurgu yapar. Vatan toprağını rızık mahiyetinde bir anlayışla yüce bir konuma taşıyan şair, “Ruzidir şum yeri/ otlag yeriyle” dizesiyle en verimli topraktan verimsiz toprağa kadar her karışı Allah’ın lütfu olarak kabul eder.

Veten torpağının güler muradı

Veten keşikçisi bu gara mermer

Işığı seherdir,

Alovlı hüner,

Her esger gebrinde

Bu meşel yansa

Bütün yer küresi çırağa döner (s. 299)

“Namelum Esgerin Gebri Üstünde Bir Anlıg Sükût” şiirinde vatanın asıl sahipleri olan şehitler aynı zamanda vatanın ebedi bekçileridir. Bu anlayışla maddi ve manevi bütün değerlerin vatan toprağı üzerinde birleştiğine dikkat çeken şair, şehitlere ayrı bir değer verir. “Zira Her esger gebrinde/ Bu meşel yansa/ Bütün yer küresi çırağa döner” dizeleri İstiklâl Marşı’ndaki “şüheda fıskırarak toprağı sıksan şüheda” dizesiyle aynı duygu değerine sahiptir. Can ve canandan üstün tutulan vatan için ölmek sevginin en zirve noktasıdır. Bu sevgi, Türkler’in genetik özelliklerini yansıtır. “Müellif şehid mezarında nikbin notlarla, ümumiyetle, veten, Toprag uğruna ölenlerin ruhunda geriblik hesreti görmür, geriblikden kaçmağı lüzum görmür.” (Eminov 2010: 138). Şehitliği kutsal sayan bir inançla dizelerini aktaran Musa Yakub, vatanın kazanılması ve toprağın korunmasında sadece maddi değerlere değil; manevi değerlere de dikkat çeker.

Belke de borcundan çıkmadım, Veten!

Ömür bahar deyil birde gayıtsın,

Ölsem de goynunda goy ölüm ki men,

Çürüyüm, bir ovuc torpağın artsın (s. 434)

“Sana Gör Nece Benddi” şiirinde sözün sınırlarını aşan ifadelerle vatan sevgisini izah eden şair, bu kutsal değer için ölme arzusundadır. Bir değer uğruna ölmek sevginin en yücesidir. Vatan uğruna ölecek kadar aşırı bir sevgi hisseden şair, aynı zamanda doğduğu topraklara da defnedilmek ister. “Ölsem de goynunda goy ölüm ki men” dizesiyle bu duygusunu yansıtır. Şair, toprakla birleşmek, bütünleşmek ve toprağa dönerek çoğalmak arzusundadır. İnsanın doğduğu yere tekrar gömülme istemesi manevi duygu ve inancın bir yansımasıdır. Bu istek toprakla insan arasındaki manevi bağın bir sonucu olarak aidiyet hissinin ve toprağa bağlılık duygusunun dışavurumudur. İnsanın varoluş nesnesi olan toprağa tekrar gömülme arzusu, ilk vatani olan ana rahmine dönme isteğiyle örtüşür. Anne karnındaki güveni ve korunmayı ancak toprakta bulan insanın bu isteği aynı zamanda yeniden var olma inancının da bir göstergesidir. Çünkü toprak, yok ettiği varlığı tekrardan var etme gücüne sahip sihirli bir varlıktır.

Dirimizdi, ölümümüzü

Gözyaşımız gölümümüzü

Torpag bizim külümüzü

Ot bitermi külümüzden?... (s. 854)

“Yurdun Sehra Mahnısı” şiirinde “Torpag bizim külümüzü” ifadesinde “kül” bir yanışın ve yok oluşun ifadesiyken aynı zamanda bir dirilişin, yeniden oluşun belirtisidir. Ateş iken kül olan varlık, kendi özünü içinde barındırır. Bu yönüyle insanın özünün toprak olduğu vurgusu yapılır. Toprak, hem yok eden hem de yeniden var eden bir değerdir. “Ot bitermi külümüzden?...” dizesiyle kendi öz varlığını ve yeniden oluşumunu sorgulayan şair, millete ait olmayan bütün varoluşları dışlar. “Dirimizdi, ölümümüzü/ Gözyaşımız gölümümüzü” ifadelerinde şair, “öz” ve “milli” olana gönderme yapar. Şaire göre millete ait olan bütün değerler öncelenmeli ve her şekilde millet kendi kendine yetebilmelidir.

Şair, vatanın içinde bulunduğu kötü duruma karşı mili bilinç oluşturma arzusundadır. Milletlin kurtuluşunu yine milletin öz değerlerinde arayan Musa Yakub, öze dönüş mücadelesi içerisinde.

Veten yohsa, torpag yohsa

Yaşamağın yeri nedi!?

Ulu Tanrım..!”

Sen şerefli ölümlere

Öyret meni

Sonra, sonra

Torpağımın sabahında

Öz ganımdan göyert meni! (s . 936)

“Bir Esgerin Tanrı Duası” şiirinde insanın değer kattığı varlıklar yaşamı anlamlı kılar. Vatan ve toprak ifadelerinin olduğu dizelerde yüce yaratıcıyı da aynı yerde kullanan şair, toprağın ve vatanın kutsiyetine vurgu yapar. “Veten yohsa, torpag yohsa/ Yaşamağın yeri nedi!?” dizesinde vatanın ve toprağın olmaması durumunda yaşamın anlamsızlaşacağını dile getirerek böylesi olumsuz durum karşısında Allah’tan “şerefli ölümler” ister. Vatan, insana şeref katan bir değer olduğu için şerefli ölümler de ancak vatan uğruna olunca kazanılır. Bir Esgerin Tanrı Duası isimli şiirinde bir askerin vatan sevgisi, toprağa olan bağlılığı ve Allah’a olan inancı söyleme dönüşür.

Ah bu Veten torpağı

Alındı baş galası

Ne yolunda şehidem,

Ne gehreman balası (s. 1103)

“İkilik şiirinde” Ah bu Veten torpağı ifadesiyle özlemini dile getiren şair, vatan uğruna fedakârlık yapma isteğindedir. Vatan için ölmeyi en şerefli ölüm kabul ederken uğruna kahramanca savaşanlardan hatta onların çocuklarından biri olmayı arzular. Fakat şair, “Ne yolunda şehidem/ Ne gehreman balası” dizelerinde, imkânsızlığın üzüntüsünü yaşayarak kendinden hareketle milletinde bilinçsiz ve ruhsuz yaşamasını reddeder. Bu düşüncelerle geçmişinden güç alarak “şimdi”yi yaşayan milleti ayakta tutan ve geleceğini şekillendiren onun tarihselliğidir.

Vatan toprağı içerisinde doğmak ve ondan ayrı kalmak fiziksel olarak bir ayrılık oluşturabilir, fakat duygusal bağlılık hiçbir zaman sonlanmaz. Vatan aşkı da tıpkı anne ile çocuk arasındaki duygusal bağ gibi hem içsel hem de kuvvetlidir. Musa Yakub’a göre “vatan sevgisinin birincisi, yaradıcılık prosesi savaddan önce (daha çoh) istedada, özü de fitretten gabiliyyete esaslanır(güvenir). İkincisi, şehsiyyetin cövhinde olan veten torpağ mehebbetine. Bu iki manevi-sosial deyer birleşmezse, heç ne yarana bilmez” (Eminov 2010: 256). Vatan sevgisi Allah’ın yaratış fitratı ile kişinin karakteri, düşüncesi, manevi ve sosyal değerlerin birleşiminden oluşur. Bu iki durum insanda var olunca, vatan sevgisi sağlam temeller üzerine kurulur.

Torpağım! Bu ölüm ikili yasdır,

Goy düşmen görmesin üstümü basdır

Ganımla alınma bir tale yazdır

Tezeden püskürsün mezarım, haray!

Haray, etibarım, vügarım haray! (s. 879)

“Haray” şiirinde Allah, bayrak ve toprağın vatan üzerinde yaşayan ve onu koruyan insanlar için en kutsal değerler olduğu işaret edilir. Millet, bu kutsallara karşı her zaman koruyucu bir görev üstlenerek değerler uğruna ölümü göze alır. Bu inançla vatan toprağını sahiplenir. Kaderlerini kanla yazan bir milletin varlığına işaret eden şair, “Ganımla alınma bir tale yazdır” diyerek duygu ve düşüncelerini söze yansıtır. Şair, milletin vatan sevgisine, toprak bilincine ve geçmişten gelen kahramanlıklarına gönderme yaparak milletin ruhunda ve bilinçaltında var olan dinamizmin sürekli canlı tutulmasını amaçlayarak herkesin bu kutsal görevin savunucusu olmasını hedefler.

SONUÇ

Milletin ortak kaderini oluşturan ve yaşatan vatan, millete fiziksel özgürlüğüyle birlikte toplumsal varoluşunu da kazanma olanağı sağlar. Bu bilinçte olan millet, vatani hem ana hem de ata olarak benimseyerek bireye ve millete aidiyet hissi kazandıran, bireyselleşmenin aksine toplumsallaşmayı sağlayan bir yaşam alanı olarak algılar. Bunun bilinciyle şair, hem kendisi hem de milletin geleceği için vatani kurtuluş umudu olarak görür.

Azerbaycanlı şair Musa Yakub, şiirleri aracılığıyla vatana olan sevgisini ve hasretini çeşitli benzetmelerle somutlaştırarak ifade eder. Vatanın her zaman öncelenmesi gerektiğini ifade eden şair, vatanla kader ilişkisi kurarak manevi bir ruh oluşturur. Vatana, toprağa ve bayrağa olan sevgisini ve hasretini şiirlerine taşıırken aynı zamanda güçlü şairlik yönünü de ön plâna çıkarır. Etkin betimlemeler ve lirizm dolu dizeler onun duygularının gücünü gösterir.

Doğurgan niteliği olan toprağın hayati bir öneme sahip olduğu vurgusunu yapmak için “yürek” benzetmesi yapan şair, aynı zamanda toprağın birleştirici ve bütünleştirici özelliğini “maya” nitelemesiyle sembolleştirerek dizelerinde yer verir. Ayrıca, şehitlere “çıra” benzetmesi yaparak toprağın gerçek sahiplerinin varlığına dikkat çeker. Şair, aynı zamanda toprağın ve vatanın kader inancı ile ilişkisine dikkat çeker. Vatan algısını fiziki sınırların ötesine taşıyan Yakub, sonsuz bir düşünceyle vatani; hayal, ülkü ve idealin tamamı olarak düşünür. Ayrıca vatani içinde barındırdığı tüm değerlerle sahiplenerek en küçük zerresinden en büyük parçasına kadar savunur. Bu düşüncelerle vatanın her karışını kutsal sayan bir anlayışla vatana karşı hassasiyetini dizelere döker.

Azerbaycan’ın Kuzey ve Güney Azerbaycan olarak ikiye ayrılması ülkenin tarihi ve kültürü açısından farklılık yaratır. Sınırların ayrılışı günümüze kadar süregelen siyasi, sosyal ve kültürel açıdan kalıcı etkiler ortaya çıkarır. Bu duruma bağlı olarak Musa Yakub’un şiirlerinde yer alan şehirler, dağlar ve nehirler; ayrılığı, hüznü ve özlemi anlatmak için birer sembol niteliği taşır. Vatani bir bütün olarak algılayan şair, bu sınırların bölünüşüne her zaman tepki gösterir. Onun şiirlerinde toprak ve vatan, birbiriyle özdeşleşen iki temel varlık olarak değer kazanır. Bu bakımdan toprağın vatanlaşmasıyla vatanın topraklaşması arasındaki algıya dikkat çeken şair, toprağın kimlik kazanama sürecine odaklanır.

Musa Yakub, vatani kutsal yapan değerlerin yitirmemesi adına gelecek nesillere seslenir. Şiirlerinde, dizeleriyle vatanın tanımını ve nasıl olması gerektiğini vurgulayarak her dizede milli değerlerin farklı yönlerini ön plana çıkarır. Türk milletinin kurtuluş ve var oluş parolası olan, “Ya istiklal ya ölüm!” söylemine benzer kolektif bilinci yansıtan dizeleri oluşturur. Bayrak, toprak ve vatan üzerinde yaşayan ve onu koruyan insanlar için en kutsal

değerlerdir. Bu kutsalların eserler aracılığıyla yansıtılması gelecek nesiller için hafıza niteliği taşır. Musa Yakub, bu duyguları gerçek anlamda hisseden ve yaşayan bir şair olarak güçlü eserler ortaya koyar.

KAYNAKÇA

Aktaş, Şerif (1996). "Milli Romantik Duyuş Tarzı ve Türk Edebiyatı". Türkiye Günlüğü 38: 170 -176.

Çetişli, İsmail (2004). Metin Tahlillerine Giriş/1Şiir. Ankara: Akçağ. Yay.

Deveci, Mutlu (2000). "M. İsmail'in Şiirlerinde Vatan Temi". Türk Kültürü 448:58-62.

Eminov, Allahverdi (2010). Musa Yakub'un Poeziyası. Bakı.

Kılınç, Ahmet (2015). Musa Yakub (Hayatı-Şiirleri). Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Korkmaz, Ramazan (2008). Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri. Ankara: Grafiker Yay.

Oruç, Sema (2016). "Refik Halit Karay'ın Memleket Hikâyelerinde Milli Romantik Duyuş Tarzı". 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (Asos). Elazığ: 2058-2019.

Özcan, Tarık (2011). "Bellek Mekânı Olarak Ömer Seyfettin'in Hikâyeciliği". 100. Yılında Yeni Lisan Hareketi ve Milli Edebiyat Çalıştayı. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay.190-205.

Yakub, Musa (2007). Bu Dünyanın Gara Daşı Göyemez. Bakı:Grifli neşr

